

บทที่ 1

บทนำ

ในการศึกษาวิจัยทางประชากรศาสตร์ โดยเฉพาะที่เกี่ยวกับภาวะเจริญพันธุ์เท่าที่ผ่านมา มักจะใช้ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ภรรยาหรือสตรีที่สมรสแล้วและอยู่ในวัยเจริญพันธุ์ เหตุผลที่การวิจัยส่วนใหญ่เน้นที่สตรีอาจจะเนื่องมาจากว่าข้อมูลทางด้านภาวะเจริญพันธุ์นั้นเป็นเรื่องเกี่ยวกับการมีบุตร ประวัติการตั้งครรภ์ ความรู้ ทักษะ และ การปฏิบัติการวางแผนครอบครัว ซึ่งเชื่อกันว่า ข้อมูลเหล่านี้ภรรยาน่าจะเป็นแหล่งข้อมูลที่น่าเชื่อถือได้ นอกจากนี้ในการสัมภาษณ์ภรรยาทำได้ง่าย และสะดวกกว่าการสัมภาษณ์สามี ทั้งนี้อาจจะเป็นเพราะสามีส่วนใหญ่มักจะประกอบอาชีพนอกบ้าน

ตามความจริงแล้ว กระบวนการสร้างครอบครัวน่าจะเป็นเรื่องของ การตัดสินใจระหว่าง คู่สมรสทั้งสองฝ่ายคือสามีและภรรยา อย่างไรก็ตามในสังคมที่ให้ความสำคัญแก่เพศชาย ความคิดหรือทัศนคติเกี่ยวกับเรื่องการตัดสินใจในการมีบุตรของสามีมักจะมีอิทธิพลสำคัญกว่าภรรยา (Coombs and Chang 1981: 110) ในทางปฏิบัติการวิเคราะห์ทางประชากรศาสตร์เท่าที่ผ่านมา มักจะเน้นสตรีโดยไม่ค่อยให้ความสำคัญแก่ฝ่ายสามีและมักจะไม่มีคำถามถึงทัศนคติในการตัดสินใจเกี่ยวกับการมีบุตรของสามีโดยตรง (Knodel and Visid Prachuabmoh 1976: 137) ข้อสมมุติที่ว่าคำตอบของภรรยาเกี่ยวกับความรู้ ทักษะ การปฏิบัติการวางแผนครอบครัวและเรื่องอื่น ๆ โดยเฉพาะที่เกี่ยวข้องเนื่องถึงภาวะเจริญพันธุ์จะอนุโลมเป็นคำตอบของสามีนั้นเป็นข้อสมมุติฐานที่ง่ายเกินไปและจะทำให้งานวิจัยขาดเนื้อหาที่สำคัญไป ผลงานวิจัยของ Yaukey, Robert และ Griffiths (1965) ในประเทศปากีสถาน Coombs และ Fernandez (1978) ในประเทศมาเลเซีย Coombs และ Fernandez (1978) ในประเทศไต้หวัน Morgan (1984) Seiver และ Cymrot (1984) Servery (1984) ในสหรัฐอเมริกาและงานวิจัยของ Knodel และ Visid Prachuabmoh (1976) ในประเทศไทยได้ชี้ให้เห็นว่า แม้คำตอบส่วนใหญ่ของสามีภรรยามีความสอดคล้องกันแต่ยังมีความไม่สอดคล้องของคำตอบระหว่างสามีภรรยาในเรื่องขนาดครอบครัวที่ต้องการ ความต้องการบุตรเพิ่ม การปฏิบัติการวางแผนครอบครัว นอกจากนี้ยังมีสัดส่วนของคู่สมรสไม่น้อยที่ให้คำตอบแตกต่างกัน จึงน่าเป็นจุดสำคัญที่ควรจะสนใจศึกษาเปรียบเทียบถึงความสอดคล้องของคำตอบระหว่างสามีและภรรยาในเรื่องต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการมีบุตร ผลพลอยได้จากการศึกษาคือจะทำให้ทราบถึงความน่าเชื่อถือของข้อมูลซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการวิจัยทางประชากรศาสตร์ต่อไป โดยเฉพาะเรื่องเกี่ยวกับขนาดครอบครัวที่ต้องการ ที่ Knodel และ Visid Prachuabmoh (1973) ได้แสดงให้เห็น

เห็นถึงว่าคำถามเกี่ยวกับขนาดครอบครัวที่ต้องการเป็นคำถามที่ใช้ได้ และสามารถคาดประมาณภาวะเจริญพันธุ์ได้

1. วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1.1 เพื่อศึกษาถึงความสอดคล้องและไม่สอดคล้องของคำตอบระหว่างสามีและภรรยาในเรื่องที่เป็นทัศนคติเกี่ยวกับภาวะเจริญพันธุ์ เช่น ขนาดครอบครัวที่ต้องการ ความต้องการบุตรเพิ่ม จำนวนบุตรที่ต้องการเพิ่ม และเรื่องที่เป็นคุณลักษณะทางประชากร เศรษฐกิจและสังคมของคู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งซึ่งเป็นข้อเท็จจริง เช่น การปฏิบัติการวางแผนครอบครัว จำนวนบุตรที่มีชีวิตอยู่ ปีเกิดของภรรยา อาชีพของภรรยา อาชีพของสามี เป็นต้น

1.2 เพื่อศึกษาวิเคราะห์ปัจจัยทางเศรษฐกิจ สังคมและประชากรของคู่สมรสกับคำตอบที่สอดคล้องกันในเรื่องต่าง ๆ ที่เป็นทัศนคติเกี่ยวกับภาวะเจริญพันธุ์และที่เป็นข้อเท็จจริง

2. ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาความสอดคล้องของคำตอบที่เป็นทัศนคติเกี่ยวกับเรื่องภาวะเจริญพันธุ์ของสามีและภรรยา จำเป็นที่จะต้องทราบถึงโครงสร้างแบบแผนชีวิตครอบครัวเพราะเป็นที่ยอมรับกันทั่วไปว่าครอบครัวนั้นเป็นสถาบันสังคมที่สำคัญที่สุด เป็นหน่วยของสังคมที่มีความสัมพันธ์และความร่วมมืออย่างใกล้ชิด เป็นสถาบันที่มีความคงทนที่สุด และยังไม่เคยปรากฏว่าสังคมมนุษย์ใดไม่มีสถาบันครอบครัวปรากฏอยู่ เพราะมนุษย์ทุกคนจะต้องอยู่ในสถาบันนี้และเป็นสถาบันแรกที่มีมนุษย์เป็นสมาชิกตั้งแต่แรกเกิด ครอบครัวจะให้ตำแหน่ง ชื่อสกุลซึ่งเป็นเครื่องบอกสถานภาพและบทบาทในสังคมที่เรามีสวนร่วมด้วย ตลอดจนกำหนดสิทธิและหน้าที่ที่สมาชิกต่อกันและมีต่อสังคม การพึ่งพาอาศัยกันในครอบครัวทำให้มีการแยกและรวมกลุ่มหน้าที่ตามระเบียบแบบแผน ซึ่งเป็นความแตกต่างกันทางด้านวัฒนธรรมของกลุ่มสังคม (สัทธา ภาพ 2524: 95) Burger และ Locks (1953: 1 - 2) ได้ให้คำจำกัดความของครอบครัวว่าจะต้องมีลักษณะสำคัญ 4 ประการคือ

1. ครอบครัวประกอบด้วยมารวมกันโดยการสมรส หรือความผูกพันทางสายโลหิต หรือการมีบุตรบุญธรรม การสมรส แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างสามีและภรรยา ส่วนความผูกพันทางสายโลหิต คือความสัมพันธ์ระหว่างบิดามารดาและบุตร

2. สมาชิกของครอบครัวเหล่านี้อยู่ในครอบครัวเดียวกันหรือบางครั้งก็แยกกันอยู่ต่างหากในสมัยโบราณ ครัวเรือนหนึ่งจะมีสมาชิก 3-5 ชั่วอายุคน ปัจจุบันครัวเรือนจะมีขนาดเล็กประกอบด้วยสามี ภรรยา และบุตร

3. ครอบครัวเป็นหน่วยของการติดต่อโต้ตอบระหว่างบุคคล เช่น สามี ภรรยา บุตร พี่น้อง โดยสังคมแต่ละแห่งจะกำหนดบทบาทของแต่ละครอบครัวไว้ซึ่งก็ขึ้นอยู่กับประเพณีของแต่ละสังคม

4. ครอบครัวถ่ายทอดวัฒนธรรม สมาชิกจะถ่ายทอดและรับแบบของความประพฤติในการปฏิบัติต่อกัน เช่น สามี ภรรยา และบุตร และเมื่อผสมผสานกับวัฒนธรรมที่นอกเหนือไปจากครอบครัวก็จะเป็นแบบของความประพฤติที่สมาชิกจะปฏิบัติต่อกันและต่อผู้อื่น

ในสังคมมนุษย์นั้นสมาชิกในครอบครัวมีส่วนช่วยในการสร้างสรรค์ความเจริญเติบโตของชีวิตเป็นอย่างมาก บทบาทและหน้าที่ต่าง ๆ ของสมาชิกในครอบครัวจะถูกกำหนดโดยค่านิยมและบรรทัดฐานของสังคม เช่น บทบาทและหน้าที่ของสามีหรือภรรยา เป็นต้น การแบ่งงานกันทำในระหว่างสามีและภรรยา ก็เป็นเรื่องค่านิยมของแต่ละสังคม ความแตกต่างระหว่างเพศมีส่วนทำให้เกิดแบ่งงานกันทำในครอบครัว (สุพัตรา สุภาพ 2524: 69-70) การเปลี่ยนแปลงของสังคมจากสังคมเกษตรกรรมมาเป็นสังคมอุตสาหกรรม จากชนบทกลายเป็นเมืองมากขึ้น ทำให้เกิดสถาบันใหม่ ๆ ขึ้นในสังคมมาทำหน้าที่แทนครอบครัว หน้าที่ของครอบครัวจึงเปลี่ยนไปบทบาทของสามีและภรรยาในครอบครัวก็เปลี่ยนไปด้วย เช่น ในปัจจุบันภรรยาไม่น้อยได้เปลี่ยนบทบาทจากที่เคยเป็นผู้ดูแลบุตร และทำงานบ้านมาเป็นผู้ทำงานนอกบ้าน และมีส่วนช่วยในทางเศรษฐกิจในฐานะผู้ร่วมหารายได้เลี้ยงครอบครัว ดังนั้นความเท่าเทียมกันระหว่างสามีภรรยาน่าจะมีมากขึ้นเป็นต้นว่าการร่วมกันตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ เกี่ยวกับครอบครัว งานวิจัยในเรื่องดังกล่าวปรากฏผลการวิจัยต่าง ๆ กัน เช่น Michel และ Dorsey (1967: 27) พบว่ามีการตัดสินใจร่วมกันระหว่างสามีและภรรยาในเรื่องครอบครัว

Peerasit Kamnuansilpa และ Suntaree Komin (1980: 42) ได้ศึกษาการตัดสินใจเกี่ยวกับภาวะเจริญพันธุ์ในจังหวัดหนองคายและลำพูน พบว่า การตัดสินใจในการมีบุตรของภรรยา สามีมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเพียงร้อยละ 24.3

พชิต พิทักษ์เทพสมบัติ (2525: 14-15) ได้ศึกษาสภาพภาพของสตรีในเรื่องการตัดสินใจในครอบครัวโดยใช้ข้อมูลโครงการวิจัยต่อเนื่องระยะยาวเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจสังคม ประชากร รอบที่ 1 ปีพ.ศ. 2512 พบว่ามีการตัดสินใจร่วมกันระหว่างสามีและภรรยาในเรื่องการศึกษาของบุตร การลงโทษบุตร การรักษาความเจ็บป่วยของสมาชิกในครอบครัวส่วนสามีมักตัดสินใจในเรื่องการซื้อของสำคัญ และภรรยาตัดสินใจในเรื่องการควบคุมการใช้จ่าย ในครอบครัว

Blood และ Wolfe (1960: 27) ได้ทำการศึกษาการแบ่งงานกันทำในครอบครัวของชาวเมืองดีทรอยต์ สหรัฐอเมริกา 731 ครอบครัว พบว่ามีการแบ่งงานกันทำระหว่างสามีและภรรยา เช่น สามีจะทำหน้าที่ตัดหญ้า ตักหิมะ ซ่อมแซมสิ่งของเครื่องใช้ ส่วนภรรยามักทำหน้าที่ล้างจาน

ทำความสะอาดบ้าน ทำอาหาร จัดการเงินและการใช้จ่าย ซื้อสิ่งของเครื่องใช้ ส่วนเรื่องอำนาจการตัดสินใจ พบว่าสามีจะเป็นคนตัดสินใจในงานหน้าที่ของเขาเช่น เรื่องรถ เรื่องประกันชีวิต ส่วนภรรยาจะตัดสินใจในงานนอกบ้านที่เป็นเรื่องของตนเองรวมทั้งการกินอยู่ในครอบครัว

ประสิทธิ์ สวาสดิ์ญาติ (2526: 14-24) ศึกษาหน้าที่และความรับผิดชอบในครอบครัวในเขตกรุงเทพมหานคร จากจำนวนตัวอย่างทั้งหมด 1,090 ราย พบว่า สามีเป็นผู้รับผิดชอบหารายได้เลี้ยงสมาชิกในครอบครัวมากกว่าจะเป็นความรับผิดชอบร่วมกันระหว่างสามีและภรรยาหรือระหว่างสามีภรรยากับบุตรที่มีรายได้และพบว่าการแบ่งหน้าที่กันระหว่างสามีและภรรยา ส่วนใหญ่ภรรยามีหน้าที่จัดทำหรือจัดหาซื้ออาหารเพื่อบริโภคในครอบครัว ซักรีดเสื้อผ้า ทำความสะอาดบ้าน จัดซื้อของประจำบ้าน ส่วนหน้าที่รับผิดชอบดูแลบุตรเป็นหน้าที่ร่วมกันระหว่างสามีและภรรยามากกว่าจะเป็นหน้าที่ของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งแต่ผู้เดียว

การศึกษาเปรียบเทียบความสอดคล้องของคำตอบที่เป็นทัศนคติที่เกี่ยวกับเรื่องภาวะเจริญพันธุ์ของสามีและภรรยาเป็นเรื่องที่น่าสนใจมากสำหรับประเทศที่กำลังพัฒนา โดยเฉพาะสังคมที่ให้ความสำคัญแก่เพศชายเป็นที่น่าเสียดายว่า การศึกษาในเรื่องดังกล่าวยังมีจำกัด อย่างไรก็ตาม จากการศึกษามผลการวิจัยต่าง ๆ พอสรุปได้ดังนี้

Card (1978: 198-204) ได้ศึกษาคู่สมรสที่อพยพมาอยู่ในบริเวณอ่าวซานฟรานซิสโก สหรัฐอเมริกาที่เป็นชาวฟิลิปปินส์และชาวคอเคเซียนพบว่า สามีมีอำนาจในการตัดสินใจเกี่ยวกับเรื่องในครอบครัวมากกว่าภรรยา และความสอดคล้องของคำตอบที่เป็นทัศนคติเรื่องกับภาวะเจริญพันธุ์ของสามีและภรรยามีค่าสหสัมพันธ์ของสองกลุ่มเฉลี่ยเท่ากับ 0.25 และ 0.45 แสดงถึงระดับความสอดคล้องในทัศนคติที่เกี่ยวเนื่องกับภาวะเจริญพันธุ์ที่ค่อนข้างต่ำ

Yaukey and other (1965) ได้ศึกษาคู่สมรสในประเทศปากีสถาน 545 คู่แสดงให้เห็นถึงความไม่สอดคล้องของคำตอบระหว่างสามีและภรรยาในเรื่องการใช้การวางแผนครอบครัว

การศึกษาเรื่องขนาดครอบครัวที่ต้องการของคู่สมรสชาวอเมริกันโดย Seiver และ Cymrot (1984) พบว่าสามีและภรรยาให้คำตอบสอดคล้องกัน การศึกษาเรื่องขนาดของครอบครัวที่ต้องการของคู่สมรสชาวมาเลเซีย 686 คู่โดย Coombs และ Fernandez (1978) การศึกษาเรื่องทัศนคติเกี่ยวกับภาวะเจริญพันธุ์ของคู่สมรสชาวไต้หวัน 2,000 คู่โดย Coombs และ Chang (1981) การศึกษาเรื่องความต้องการบุตรเพิ่มของคู่สมรสชาวอเมริกัน 560 คู่โดย Morgan (1984) และการศึกษาเรื่องการใช้การวางแผนครอบครัวของคู่สมรสชาวอเมริกัน 360 คู่โดย Servery (1984) การศึกษาเรื่องต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้นพบว่า คู่สมรสส่วนใหญ่ให้คำตอบสอดคล้องกัน

ในประเทศไทยการศึกษาเปรียบเทียบทัศนคติที่สอดคล้องเกี่ยวกับเรื่องภาวะเจริญพันธุ์ของสามีและภรรยายังมีไม่มากนัก การศึกษาของ ระจิตตา ณ พัทลุง (2514: 83) โดยใช้ข้อมูลจากโครงการวิจัยต่อเนื่องระยะยาวเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม ประชากร รอบที่ 1 ปี 2512 ศึกษาคู่สมรสในเขตชนบทของประเทศไทย 447 คู่พบว่าประมาณ ครึ่งหนึ่งของคู่สมรสมีความเห็นตรงกันในเรื่องขนาดของครอบครัวที่ต้องการ ต่อมา Visid Prachuabmoh และ Knodel (1977: 3) ได้ใช้ข้อมูลโครงการวิจัยต่อเนื่องระยะยาวเกี่ยวกับ การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม ประชากร รอบที่ 2 พบว่า ร้อยละ 40 ของคู่สมรสแสดงความเห็นเรื่องขนาดครอบครัวที่ต้องการเท่ากัน มากกว่า 3 ใน 4 ให้คำตอบที่สอดคล้องกันเกี่ยวกับความต้องการหรือไม่ต้องการบุตรเพิ่ม และยังพบว่าประมาณครึ่งหนึ่งของคู่สมรสให้คำตอบที่ตรงกันเกี่ยวกับจำนวนบุตรที่ต้องการเพิ่ม ส่วน พิชิต พิทักษ์เทพสมบัติ (2525: 14) ได้ศึกษาความสอดคล้องของคำตอบ เรื่องการตัดสินใจซื้อสิ่งของสำคัญ โดยใช้ข้อมูลโครงการวิจัยต่อเนื่องระยะยาวเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม ประชากร รอบที่ 1 ปีพ.ศ. 2517 ในเขตชนบท พบว่าสามีและภรรยาให้คำตอบที่สอดคล้องกันเกี่ยวกับบุคคลที่เป็นผู้ตัดสินใจซื้อสิ่งของสำคัญถึงร้อยละ 65.4

2.1 ความสอดคล้องของคำตอบที่เป็นทัศนคติที่เกี่ยวเนื่องกับภาวะเจริญพันธุ์ของสามีและภรรยา

ในทางประชากรศาสตร์ทัศนคติต่าง ๆ ที่เกี่ยวเนื่องกับภาวะเจริญพันธุ์จะครอบคลุมเรื่องต่าง ๆ เช่น ขนาดครอบครัวที่ต้องการ (desired, preferred, ideal family size) ความต้องการบุตรเพิ่ม การยอมรับเรื่องการวางแผนครอบครัว เป็นต้น การศึกษาความสอดคล้องของคำตอบระหว่างสามีและภรรยาในเรื่องดังกล่าวข้างต้น พอสรุปได้ดังนี้

2.1.1 ขนาดครอบครัวที่ต้องการ

Coombs และ Fernandez (1978: 64) พบว่าร้อยละ 50 ของคู่สมรสในประเทศมาเลเซียมีทัศนคติเกี่ยวกับขนาดครอบครัวที่ต้องการสอดคล้องกัน กล่าวคือร้อยละ 52 ของสามีและร้อยละ 54 ของภรรยา มีความต้องการบุตร 3-4 คน ร้อยละ 21 ของสามี และร้อยละ 17 ของภรรยาต้องการมีบุตรน้อยกว่า 3 คน และร้อยละ 28 ของสามีและร้อยละ 30 ของภรรยาที่มีความต้องการบุตรมากกว่า 4 คน

Coombs และ Chang (1981: 112) ศึกษาความสอดคล้องของคำตอบเรื่องทัศนคติเกี่ยวกับขนาดครอบครัวที่ต้องการของคู่สมรสชาวไต้หวัน โดยใช้ดัชนีความแตกต่าง (Index of Dissimilarity) เป็นเครื่องมือในการวัด พบว่าดัชนีความแตกต่างของขนาดครอบครัว

ที่ต้องการของสามีและภรรยาไม่ต่ำกว่า 5.4 ซึ่งแสดงให้เห็นถึงว่าทัศนคติเกี่ยวกับขนาดครอบครัวที่ต้องการของสามีและภรรยาชาวไต้หวันมีความสอดคล้องกันมาก

Seiver และ Cymrot (1984: 3) พบว่าประมาณร้อยละ 50 ของคู่สมรสในสหรัฐอเมริกาที่มีทัศนคติเกี่ยวกับขนาดของครอบครัวที่ต้องการไม่สอดคล้องกันและ 1 ใน 4 ของคู่สมรสมีขนาดครอบครัวที่ต้องการแตกต่างกันมากกว่า 2 คน

2.1.2 ความต้องการบุตรเพิ่ม

Coombs และ Chang (1981: 112) ศึกษาเกี่ยวกับความต้องการบุตรเพิ่มของคู่สมรสชาวไต้หวัน พบว่าดัชนีความแตกต่างของความต้องการบุตรเพิ่มเท่ากับ 5.2 และบุตรเพศชายที่ต้องการเพิ่มเท่ากับ 3.4 แสดงถึงความสอดคล้องกันมากของคำตอบเรื่องทัศนคติที่เกี่ยวกับความต้องการบุตรเพิ่มของสามีและภรรยา

Morgan (1984: 4) ศึกษาคู่สมรสชาวอเมริกันในเขตเมือง พบว่าสามีและภรรยาส่วนใหญ่มีทัศนคติที่เกี่ยวกับความต้องการบุตรเพิ่มที่สอดคล้องกัน

จากรายงานเบื้องต้นของการสำรวจภาวะเจริญพันธุ์ของประเทศไทย (Institute of Population Studies, Chulalongkorn University and National Statistical Office 1977: 7) พบว่า 8 ใน 10 ของคู่สมรสมีความเห็นสอดคล้องกันในเรื่องความต้องการบุตรเพิ่มและไม่ต้องการบุตรเพิ่ม ในกลุ่มที่มีความเห็นแตกต่างกันสามีมักต้องการบุตรเพิ่มมากกว่าภรรยา คือ ร้อยละ 52 ของสามีและร้อยละ 51 ของภรรยาต้องการบุตรเพิ่มที่เป็นชาย ร้อยละ 28 ของสามีและร้อยละ 35 ของภรรยาต้องการบุตรเพิ่มที่เป็นหญิง ส่วนความต้องการบุตรเพิ่มที่เป็นเพศหนึ่งเพศใดก็ได้คือร้อยละ 21 ของสามีและร้อยละ 14 ของภรรยา แสดงถึงความสอดคล้องเรื่องความต้องการบุตรเพิ่มที่เป็นเพศชายมากกว่าเพศหญิง

2.1.3 ความรู้และการปฏิบัติการวางแผนครอบครัว

Yaukey and other (1965: 34-35) ศึกษาคู่สมรสชาวปากีสถาน ตะวันออกจำนวน 545 คู่ พบว่าคู่สมรส 115 คู่จากคู่สมรส 211 คู่ยอมรับว่ามีการเคยใช้การวางแผนครอบครัวแต่ให้คำตอบเกี่ยวกับการเคยใช้การวางแผนครอบครัวไม่ตรงกัน ส่วนคู่สมรส 96 คู่ที่ตอบสอดคล้องกัน และคู่สมรส 30 คู่ที่ตอบไม่ตรงกันในเรื่องเกี่ยวกับวิธีที่เคยใช้เมื่อปีที่แล้ว ผลการศึกษายังชี้ให้เห็นถึงความไม่สอดคล้องในคำตอบระหว่างสามีและภรรยาเกี่ยวกับการเคยใช้วิธีการวางแผนครอบครัว ภรรยา มักจะตอบเกี่ยวกับการเคยใช้วิธีการวางแผนครอบครัวต่ำกว่าเมื่อเปรียบเทียบกับคำตอบของสามี กล่าวคือ คู่สมรส 194 คู่ที่สามีตอบว่าเคยใช้การวางแผนครอบครัวแต่ 98 คู่ (51%)

ภรรยาตอบว่าไม่เคยใช้วิธีการวางแผนครอบครัว และคู่สมรส 113 คู่ที่ภรรยาตอบว่าเคยใช้การวางแผนครอบครัวเพียง 17 คู่ (15%) ที่สามีตอบว่าไม่เคยใช้วิธีการวางแผนครอบครัวซึ่งความไม่สอดคล้องของคำตอบระหว่างสามีและภรรยา มักจะเป็นคู่สมรสที่ใช้วิธีการวางแผนครอบครัวแบบชั่วคราวจากรายงานเบื้องต้นของการสำรวจภาวะเจริญพันธุ์ของประเทศไทย

(Institute of Population Studies, Chulalongkorn University and National Statistical Office 1977: 76) แสดงให้เห็นถึงระดับของความสอดคล้องของคำตอบเกี่ยวกับความรู้และการปฏิบัติการวางแผนครอบครัวแต่มีความแตกต่างกันในบางวิธี เช่น การใช้ห่วงอนามัย ยาฉีด การนั้ระยะปลอดกั้ย ซึ่งสามีมักจะทราบวิธีของฝ่ายชาย เช่น การทำหมันชาย การใช้ถุงยางอนามัย และภรรยาจะมีความรู้เกี่ยวกับการวางแผนครอบครัวมากกว่าสามี

2.1.4 การตั้งครรภ์ของภรรยา

Yaukey and others (1965: 42) พบว่าสามีมักจะให้คำตอบเกี่ยวกับการตั้งครรภ์ของภรรยาต่ำกว่าความเป็นจริงกล่าวคือ จากคู่สมรสชาวปากีสถานตะวันออก 543 คู่มีเพียง 25 คู่ (หรือร้อยละ 5) ที่ให้คำตอบเกี่ยวกับการตั้งครรภ์ของภรรยาไม่ตรงกัน และมีภรรยา 90 ราย (หรือร้อยละ 16) ตอบว่าตนเองตั้งครรภ์ ขณะที่สามี 70 ราย (หรือร้อยละ 13) ตอบว่าภรรยาตั้งครรภ์

2.1.5 เรื่องอื่น ๆ

ความสอดคล้องในเรื่องอื่น ๆ เท่าที่ทราบยังไม่มีผู้ศึกษาไว้ จากรายงานเบื้องต้นของการสำรวจภาวะเจริญพันธุ์ของประเทศไทย พบว่าร้อยละ 83 ของคู่สมรสให้คำตอบสอดคล้องกันในเรื่องอายุภรรยา ร้อยละ 5 ของสามีรายงานอายุของภรรยาต่ำกว่าการรายงานของภรรยาเอง และร้อยละ 12 ของสามีรายงานอายุแตกต่างกันมากกว่า 2 ปี ส่วนความสอดคล้องเกี่ยวกับจำนวนบุตรที่มิใช่ตัวพบว่ ร้อยละ 95 ของคู่สมรสให้คำตอบสอดคล้องกัน และร้อยละ 15 ของภรรยาให้คำตอบเกี่ยวกับจำนวนบุตรสูงกว่าจำนวนบุตรที่ตอบโดยสามี และความสอดคล้องของคำตอบเกี่ยวกับอาชีพสามีพบว่า กลุ่มอาชีพเกษตรกรรมมีความสอดคล้องของคำตอบมากที่สุดคือร้อยละ 91.7 อาชีพรับราชการร้อยละ 83.1 อาชีพกรรมกรร้อยละ 75.7 อาชีพการชายและการบริการร้อยละ 66.4 (Institute of Population Studies, Chulalongkorn University and National Statistical Office 1977: 38-42)

2.2 คุณลักษณะของคู่สมรสที่น่าจะมีผลต่อระดับความสอดคล้องในทัศนคติที่เกี่ยวเนื่องกับภาวะเจริญพันธุ์

ในการศึกษาถึงแบบแผนความสอดคล้องในทัศนคติที่เกี่ยวเนื่องกับภาวะเจริญพันธุ์ คุณลักษณะต่าง ๆ ทางประชากร เศรษฐกิจ สังคมของคู่สมรสที่แตกต่างกันนั้น น่าจะมีผลต่อระดับความสอดคล้องในทัศนคติที่เกี่ยวเนื่องกับภาวะเจริญพันธุ์ ความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะต่าง ๆ ของคู่สมรสกับระดับความสอดคล้องในทัศนคติที่เกี่ยวเนื่องกับภาวะเจริญพันธุ์ ได้มีการศึกษาไว้พอสรุปได้ดังนี้

2.2.1 อายุของคู่สมรส

Coombs และ Fernandez (1978:68) ศึกษาคู่สมรสชาวมาเลเซีย พบว่าคู่สมรสที่ภรรยาอยู่ในกลุ่มอายุน้อยให้คำตอบสอดคล้องกันเรื่องขนาดครอบครัวที่ต้องการน้อยกว่าคู่สมรสที่ภรรยาอยู่ในกลุ่มอายุมากคือ ภรรยาอยู่ในกลุ่มอายุ 20-29 ปี มีค่าร้อยละของระดับความเหมือนกัน (Percent of Identical Scale Values) เท่ากับร้อยละ 49 กลุ่มอายุ 30-39 ปี เท่ากับร้อยละ 50 กลุ่มอายุ 30-39 ปี เท่ากับร้อยละ 50 กลุ่มอายุ 40 ปีขึ้นไปเท่ากับร้อยละ 55 เช่นเดียวกับการศึกษาของ Coombs และ Chang (1981: 118) ในได้ค้นพบว่าสามีภรรยาที่มีอายุน้อยจะให้คำตอบสอดคล้องเรื่องขนาดครอบครัวที่ต้องการ น้อยกว่าคู่สมรสที่มีอายุมาก

2.2.2 ระยะเวลาสมรส

Coombs และ Fernandez (1978: 68) พบว่าคู่สมรสที่มีระยะเวลาสมรสสั้น จะให้คำตอบเกี่ยวกับขนาดครอบครัวที่ต้องการสอดคล้องกันน้อยกว่าคู่สมรสนานคือ กลุ่มที่มีระยะเวลาสมรสน้อยกว่า 5 ปีมีค่าร้อยละของระดับความเหมือนกันเท่ากับร้อยละ 41 กลุ่มที่มีระยะเวลาสมรส 5-14 ปีเท่ากับร้อยละ 50 กลุ่มที่มีระยะเวลาสมรส 15 ปีขึ้นไปเท่ากับร้อยละ 54 ส่วนการศึกษาของ Coombs และ Chang (1981: 118) ในได้ค้นพบได้ผลคล้ายคลึงกับการศึกษาในมาเลเซีย กล่าวคือคู่สมรสที่แต่งงานกันไม่นานจะมีความสอดคล้องในขนาดครอบครัวที่ต้องการน้อยกว่าคู่สมรสที่แต่งงานกันมาเป็นเวลานาน

2.2.3 การศึกษาของคู่สมรส

Coombs และ Fernandez (1978: 68 - 69) พบว่าความสัมพันธ์ระหว่างระดับการศึกษาของคู่สมรสกับความสอดคล้องในเรื่องขนาดครอบครัวที่ต้องการไม่เป็นไปในทิศทางที่คาดหวัง กล่าวคือคู่สมรสที่ภรรยาไม่ได้รับการศึกษา ให้คำตอบเรื่องขนาดครอบครัวที่ต้องการสอดคล้องกันมากที่สุดคือ มีค่าร้อยละของระดับความเหมือนกันเท่ากับ 59 คู่สมรสที่ภรรยาไม่มีการศึกษาชั้นประถมได้ให้คำตอบสอดคล้องกันร้อยละ 50 ส่วนคู่สมรสที่ภรรยาจบการศึกษาชั้นประถมศึกษา

ให้คำตอบสอดคล้องกันร้อยละ 48 และคัสสมรสถักรรยามีระดับการศึกษาชั้นมัธยมและสูงกว่าชั้นมัธยม ให้คำตอบสอดคล้องกันร้อยละ 46 เช่นเดียวกับการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างระดับการศึกษาของ สามีกับความสอดคล้องเรื่องขนาดครอบครัวที่ต้องการ คือคัสสมรสถักรรยามีไม่ได้รับการศึกษาจะให้คำตอบ สอดคล้องในขนาดครอบครัวที่ต้องการสูงกว่าคัสสมรสถักรรยามีมีการศึกษาสูง ซึ่งผู้เขียนได้อธิบายว่า การที่ความสัมพันธ์ไม่เป็นไปตามทิศทางที่คาดหวัง อาจเป็นเพราะความคลาดเคลื่อนของตัวอย่าง คือ ขนาดตัวอย่างของผู้ที่มีระดับการศึกษาต่ำมีเพียงร้อยละ 5 เท่านั้น

Coombs และ Chang (1981: 118) พบว่าสามีภรรยาที่มีระดับการ ศึกษาสูงให้คำตอบสอดคล้องกันในเรื่องขนาดครอบครัวที่ต้องการและการใช้วิธีการวางแผนครอบครัว มากกว่าคัสสมรสถักรรยามีระดับการศึกษาต่ำ

2.2.4 เชื้อชาติ

Card (1978: 199) พบว่าคัสสมรสถักรรยามีฟิลิปปินส์มีความสอดคล้องของ คำตอบในเรื่องขนาดครอบครัวที่ต้องการต่ำกว่าของชาวคอเคเซียนคือ มีค่าสหสัมพันธ์เฉลี่ยของขนาด ครอบครัวที่ต้องการเท่ากับ 0.15 และ 0.35 และของความต้องการบุตรเพิ่มเท่ากับ 0.57 และ 0.75 ตามลำดับ

Coombs และ Fernandez (1978: 68) พบว่าคัสสมรสถักรรยามีเชื้อชาติจีนใน มาเลเซียมีความสอดคล้องเรื่องขนาดครอบครัวที่ต้องการมากที่สุดคือ มีค่าร้อยละของระดับความ เหมือนกันเท่ากับร้อยละ 54 คัสสมรสถักรรยามีเชื้อชาติมาเลเซียเท่ากับร้อยละ 53 คัสสมรสถักรรยามีเชื้อชาติอินเดีย เท่ากับร้อยละ 40

2.2.5 ภาค

การเปรียบเทียบคำตอบเกี่ยวกับอายุภรรยาจำแนกตามภาค จากรายงาน เบื้องต้นของการสำรวจภาวะเจริญพันธุ์ของประเทศไทย พบว่าสามีภรรยาที่อาศัยในภาคกลางให้ คำตอบสอดคล้องกันเท่ากับร้อยละ 88.5 ภาคใต้เท่ากับร้อยละ 85.5 ภาคเหนือเท่ากับร้อยละ 83.6 ภาคตะวันออกเฉียงเหนือเท่ากับร้อยละ 79.0 และกรุงเทพมหานครเท่ากับร้อยละ 74.4

2.2.6 เขตทอยอาศัย เขตเมือง เขตชนบท

Coombs และ Fernandez (1978: 68) พบว่าคัสสมรสถักรรยามีในเขตชนบทมี ความสอดคล้องของคำตอบในเรื่องขนาดครอบครัวที่ต้องการมากกว่าคัสสมรสถักรรยามีในเขตเมืองคือ มีค่า ร้อยละของระดับความเหมือนกันเท่ากับร้อยละ 54 ในเขตชนบทและร้อยละ 47 ในเขตเมือง

2.2.7 การปรากฏตัวของบุคคลที่สามในขณะสัมภาษณ์

พิชิต พิทักษ์เทพสมบัติ (2525: 14) พบว่าในการสัมภาษณ์ที่ไม่มีผู้อื่นปรากฏตัวอยู่เลย คำตอบในเรื่องการตัดสินใจซื้อสิ่งของสำคัญ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ รถยนต์ ของสามีและภรรยา คำตอบสอดคล้องกันเพียงร้อยละ 56.8 และในการสัมภาษณ์ถ้ามีบุคคลอื่นปรากฏอยู่ด้วย คำตอบจะสอดคล้องกันถึงร้อยละ 75.2 จึงอาจกล่าวได้ว่าการปรากฏตัวของบุคคลที่สามมีผลต่อการตอบอย่างแน่นอน และการปรากฏตัวของบุคคลที่สามไม่จำเป็นที่จะก่อให้เกิดผลในทางลบเสมอไป เขาอาจจะช่วยตอบคำถามเกี่ยวกับข้อเท็จจริงเช่น อายุ ซึ่งอาจจะทำให้ข้อมูลถูกต้องมากยิ่งขึ้น เพราะฉะนั้นการปรากฏตัวของบุคคลที่สามจะเป็นผลทางลบหรือทางบวก จึงขึ้นอยู่กับเรื่องที่กำลังสัมภาษณ์เป็นสำคัญ

3. แนวความคิดสำคัญของวิทยานิพนธ์

จากการศึกษาผลงานวิจัยทั้งในต่างประเทศและในประเทศไทยที่เกี่ยวข้องกับความสอดคล้องของคำตอบระหว่างสามีและภรรยาในเรื่องทัศนคติที่เกี่ยวเนื่องกับภาวะเจริญพันธุ์และข้อเท็จจริงต่าง ๆ ของคู่สมรส ปรากฏว่าการศึกษาในเรื่องดังกล่าวยังมีจำกัด และแม้ว่าผลการศึกษาล้วนส่วนใหญ่จะแสดงให้เห็นว่าสามีและภรรยาเห็นในเรื่องต่าง ๆ ที่ศึกษาส่วนใหญ่ตรงกัน แต่สัดส่วนของคู่สมรสที่ให้คำตอบแตกต่างกันก็ยังมีไม่น้อย ซึ่งเป็นเรื่องที่น่าสนใจที่จะศึกษาค้นคว้าต่อไป การศึกษารังนึ่งพยายามที่จะอธิบายระดับความสอดคล้องของคำตอบระหว่างสามีและภรรยาในเรื่องต่าง ๆ ดังนี้คือ

3.1 ทัศนคติที่เกี่ยวกับภาวะเจริญพันธุ์ ตัวแปรที่ศึกษาเรื่องทัศนคตินี้เป็นข้อมูลที่ได้จากการถามความเห็นของทั้งสามีและภรรยาในคำถามเดียวกัน ได้แก่

3.1.1 ขนาดครอบครัวที่ต้องการ

3.1.2 ความต้องการบุตรเพิ่ม

3.1.3 จำนวนบุตรที่ต้องการเพิ่ม

3.2 เรื่องเกี่ยวกับข้อเท็จจริง (facts) ของคู่สมรส ตัวแปรที่ศึกษาในเรื่องคุณลักษณะของคู่สมรสซึ่งเป็นข้อเท็จจริง เป็นข้อมูลที่ได้จากคำถามที่ถามสามีหรือภรรยา หรือการถามแทนคู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งในเรื่องดังต่อไปนี้คือ

3.2.1 การปฏิบัติการวางแผนครอบครัว

3.2.2 จำนวนบุตรที่มีชีวิตอยู่

3.2.3 ปีเกิดของภรรยา

3.2.4 อาชีพของภรรยา

3.2.5 อาชีพของสามี

ในการอธิบายถึงความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะต่าง ๆ ทางประชากร เศรษฐกิจ สังคมของคู่สมรสกับความสอดคล้องของคำตอบที่เป็นทัศนคติที่เกี่ยวข้องกับภาวะเจริญพันธุ์และที่เป็นข้อเท็จจริงเกี่ยวกับคู่สมรสนั้น มีข้อสมมุติฐานในการวิจัยดังนี้

สมมุติฐานหลัก

"ความแตกต่างทางด้านประชากร เศรษฐกิจ สังคม ของคู่สมรสน่าจะมีผลต่อระดับความสอดคล้องของคำตอบระหว่างสามีและภรรยาในเรื่องที่เป็นทัศนคติที่เกี่ยวข้องกับภาวะเจริญพันธุ์ และที่เป็นเรื่องข้อเท็จจริงของคู่สมรส"

ลักษณะต่าง ๆ ของคู่สมรสที่น่าจะนำมาใช้อธิบายความสอดคล้องและไม่สอดคล้องของคำตอบที่เป็นทัศนคติที่เกี่ยวข้องกับภาวะเจริญพันธุ์และข้อมูลที่เป็นข้อเท็จจริงของคู่สมรสได้แก่

1. อายุของคู่สมรส

จากการทบทวนผลการวิจัยความสัมพันธ์ระหว่างอายุของคู่สมรสกับความสอดคล้องของคำตอบซึ่งเป็นเรื่องทัศนคติที่เกี่ยวข้องกับภาวะเจริญพันธุ์ของสามีและภรรยา พบว่าคู่สมรสในกลุ่มอายุมากมักจะมีความสอดคล้องของคำตอบที่เป็นเรื่องทัศนคติที่เกี่ยวข้องกับภาวะเจริญพันธุ์มากกว่าคู่สมรสที่อยู่ในกลุ่มอายุน้อย ทั้งนี้เนื่องจากคู่สมรสที่มีอายุมากมักจะเป็นคู่สมรสที่สมรสมานาน จึงทำให้มีความเข้าใจในความคิดหรือทราบเรื่องราวต่าง ๆ ของอีกฝ่ายหนึ่งมากกว่า คู่สมรสที่มีอายุน้อย ทำให้มีแนวโน้มในการตั้งสมมุติฐานดังนี้

"คู่สมรสที่มีอายุมาก น่าจะมีความสอดคล้องของคำตอบซึ่งเป็นเรื่องทัศนคติที่เกี่ยวข้องกับภาวะเจริญพันธุ์และเรื่องที่เป็นข้อเท็จจริงของคู่สมรสมากกว่าคู่สมรสที่มีอายุน้อย"

2. ระยะเวลาสมรส

ระยะเวลาสมรสมักจะมีสัมพันธ์กับอายุของภรรยาหรือสามี กล่าวคือ คู่สมรสที่มีระยะเวลาสมรสนาน มักจะมีอายุมาก การอยู่ร่วมกันมานานน่าจะทำให้คู่สมรสมีความเข้าใจความต้องการ ความนึกคิด และเรื่องอื่น ๆ ของคู่สมรสของตนมากกว่าคู่สมรสที่มีระยะเวลาสมรสสั้น ทำให้มีแนวโน้มในการตั้งสมมุติฐานดังนี้

"คู่สมรสที่มีระยะเวลาสมรสนานกว่าน่าจะมีความสอดคล้องของคำตอบซึ่งเป็นเรื่องทัศนคติที่เกี่ยวข้องกับภาวะเจริญพันธุ์และเรื่องที่เป็นข้อเท็จจริงของคู่สมรสมากกว่าคู่สมรสที่มีระยะเวลาสมรสสั้นกว่า"

3. มาตรฐานความเป็นอยู่ในครอบครัว

มาตรฐานความเป็นอยู่ในครอบครัวเป็นดัชนีตัวหนึ่งที่ใช้วัดฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัวได้ โดยทั่วไปครอบครัวที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดีมีโอกาสที่จะเข้าถึงความทันสมัยต่าง ๆ ได้มากกว่าครอบครัวที่มีมาตรฐานความเป็นอยู่ต่ำกว่า คู่สมรสของครอบครัวที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดี

มักจะเป็นผู้ที่มีการศึกษาและน่าจะมีการสื่อสารกันระหว่างสามภรรยาในเรื่องต่าง ๆ เกี่ยวกับการมีบุตรมากกว่าคัสเมรอสที่มีมาตรฐานความเป็นอยู่ต่ำ จึงมีแนวทางในการตั้งสมมติฐานดังนี้

"คัสเมรอสที่มีมาตรฐานความเป็นอยู่ในครอบครัวสูง น่าจะมีความสอดคล้องของคำตอบซึ่งเป็นเรื่องที่ค้นคิดที่เกี่ยวเนื่องกับภาวะเจริญพันธุ์และเรื่องที่เป็นข้อเท็จจริงของคัสเมรอสมากกว่าคัสเมรอสที่มีมาตรฐานความเป็นอยู่ในครอบครัวต่ำกว่า"

4. การศึกษาของคัสเมรอส

จากการทบทวนผลงานวิจัยความสัมพันธ์ระหว่างการศึกษากับความสอดคล้องของคำตอบที่เป็นที่ค้นคิดที่เกี่ยวเนื่องกับภาวะเจริญพันธุ์ พบว่าคัสเมรอสที่มีระดับการศึกษาสูง จะมีความสอดคล้องของคำตอบที่เป็นที่ค้นคิดที่เกี่ยวเนื่องกับภาวะเจริญพันธุ์ มากกว่าคัสเมรอสที่มีระดับการศึกษาต่ำ ทั้งนี้เนื่องจากคัสเมรอสที่มีระดับการศึกษาสูงน่าจะมีการสื่อสารระหว่างสามภรรยาในเรื่องต่าง ๆ เกี่ยวกับการมีบุตร การวางแผนครอบครัว โดยเฉพาะในเรื่องข้อเท็จจริงต่าง ๆ ด้วย จึงมีแนวในการตั้งสมมติฐานดังนี้

"คัสเมรอสที่มีระดับการศึกษาสูง น่าจะมีความสอดคล้องของคำตอบที่เป็นที่ค้นคิดที่เกี่ยวเนื่องกับภาวะเจริญพันธุ์และเรื่องที่เป็นข้อเท็จจริงของคัสเมรอสมากกว่าคัสเมรอสที่มีระดับการศึกษาต่ำ"

5. ภาศ

เป็นที่ยอมรับกันว่าวัฒนธรรมประเพณีต่าง ๆ เช่น ศาสนา ภาษา เผ่าพันธุ์ อยู่ในสังคมมีอิทธิพลต่อความคิด ที่ค้นคิดและพฤติกรรมต่าง ๆ ของสมาชิกในสังคมนั้น ดังนั้นที่ค้นคิดและพฤติกรรมของคนจึงมักแตกต่างกันไปในแต่ละสังคม ผู้ที่อยู่อาศัยในที่ที่ต่างกัันมักจะมีวัฒนธรรมและแบบแผนในการดำเนินชีวิตที่แตกต่างกัน ความแตกต่างของแบบแผนการดำเนินชีวิตในภาคต่าง ๆ ของประเทศไทยมีอิทธิพลต่อระดับภาวะเจริญพันธุ์ที่แตกต่างกันระหว่างภาค เนื่องจากความแตกต่างทางวัฒนธรรมเป็นเรื่องที่วัดได้ยาก ดัชนีหนึ่งที่ใช้แสดงถึงความแตกต่างทางวัฒนธรรม คือภาษาและศาสนา ในประเทศไทยภาคต่าง ๆ มีภาษาพูดท้องถิ่นที่แตกต่างกัน และมีระดับในการพัฒนาทางเศรษฐกิจที่แตกต่างกันด้วย ในที่นี้การตีความหมายของภาคจึงค่อนข้างซับซ้อน อย่างไรก็ตามอาจตั้งสมมติฐานคร่าว ๆ ได้ว่า

"คัสเมรอสที่อาศัยอยู่ในภาคต่าง ๆ กัน น่าจะมีความสอดคล้องของคำตอบที่เป็นที่ค้นคิดที่เกี่ยวเนื่องกับภาวะเจริญพันธุ์และเรื่องที่เป็นข้อเท็จจริงของคัสเมรอสต่างกันด้วย"

6. เขตเมืองเขตชนบท

แม้ว่าการศึกษาเท่าที่ผ่านมาจะพบว่าคัสตรัสที่อาศัยอยู่ในเขตชนบทจะให้คำตอบสอดคล้องในเรื่องทัศนคติที่เกี่ยวเนื่องกับภาวะเจริญพันธุ์สูงกว่าในเขตเมือง แต่ถ้าพิจารณาสภาพสังคมเมืองโดยทั่วไป บุคคลที่อาศัยในเมืองจะมีการศึกษาสูงและน่าจะมีการสื่อสารกันระหว่างสามีภรรยามากกว่าคัสตรัสในเขตชนบท จึงมีแนวในการตั้งสมมติฐานดังนี้

"คัสตรัสที่อาศัยอยู่ในเขตเมืองน่าจะมีคำตอบที่สอดคล้องของคำตอบที่เป็นทัศนคติที่เกี่ยวเนื่องกับภาวะเจริญพันธุ์และเรื่องก็เป็นข้อเท็จจริงของคัสตรัสมากกว่าคัสตรัสที่อยู่ในเขตชนบท"

7. การปรากฏตัวของบุคคลที่สามในขณะสัมภาษณ์

เท่าที่มิการศึกษาจากข้อมูลโครงการวิจัยต่อเนื่องระยะยาวในเขตชนบท รอบที่ 1 ปีพ.ศ. 2512 พบว่าการปรากฏตัวของบุคคลที่สามขณะสัมภาษณ์มีผลต่อคำตอบเรื่องอำนาจการตัดสินใจข้อสั่งของสำคัญของสามีและภรรยา กล่าวคือ ระดับความสอดคล้องของคำตอบของสามีและภรรยาเรื่องบุคคลสำคัญในการตัดสินใจข้อสั่งของสำคัญพบว่า ถ้าสามีปรากฏตัวอยู่ด้วย คำตอบระหว่างสามีและภรรยาจะสอดคล้องกันร้อยละ 75.2 และถ้าไม่มีบุคคลอื่นปรากฏตัวอยู่ด้วยจะสอดคล้องกันเพียงร้อยละ 56.8 และเนื่องจากการศึกษาความสอดคล้องของคำตอบที่เป็นเรื่องทัศนคติที่เกี่ยวเนื่องกับภาวะเจริญพันธุ์ ของสามีและภรรยาครั้งนี้ ใช้ข้อมูลการสำรวจภาวะเจริญพันธุ์ของประเทศไทย ปี 2518 ซึ่งมีการสัมภาษณ์ทั้งสามีและภรรยาในบางคำถามที่เหมือนกัน การสัมภาษณ์กระทำโดยนักสำรวจคนละกลุ่ม และส่วนใหญ่จะสัมภาษณ์สามีก่อนการสัมภาษณ์ภรรยา ดังนั้นเมื่อสัมภาษณ์ภรรยาสามีอาจจะช่วยตอบแทนภรรยาซึ่งจะทำให้เกิดความสอดคล้องของคำตอบระหว่างสามีและภรรยาเกินความจริงได้ จึงมีแนวในการตั้งสมมติฐานดังนี้

"ถ้าสามีอยู่ร่วมด้วยในขณะสัมภาษณ์ภรรยา น่าจะมีคำตอบที่สอดคล้องของคำตอบที่เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับภาวะเจริญพันธุ์และข้อเท็จจริงของคัสตรัสมากกว่า ถ้าสามีมิได้อยู่ร่วมด้วยในขณะสัมภาษณ์"

4. ขอบเขตการศึกษา

4.1 ศึกษาถึงระดับความสอดคล้องของคำตอบระหว่างสามีและภรรยาเกี่ยวกับข้อเท็จจริงหรือคุณสมบัติบางประการของคัสตรัสและทัศนคติที่เกี่ยวเนื่องกับภาวะเจริญพันธุ์ เช่น จำนวนบุตรที่มีชีวิตอยู่ ปีเกิดของภรรยา อายุของภรรยา อาชีพของภรรยา อาชีพของสามี ขนาดครอบครัวที่ต้องการ ความต้องการบุตรเพิ่ม ความรู้และการปฏิบัติการวางแผนครอบครัว เป็นต้น โดยใช้อัตราส่วนความน่าเชื่อถือ (Reliability Ratio) และดัชนีความแตกต่าง (Index of

Dissimilarity) เพื่อที่จะให้ทราบถึงระดับความเชื่อถือได้ของข้อมูล โดยเฉพาะความสามารถในการนำข้อมูลที่รายงานโดยฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไปใช้เหมือนเป็นข้อมูลของอีกฝ่ายหนึ่งในการศึกษาเรื่องเกี่ยวกับภาวะเจริญพันธุ์ หรือเรื่องทางประชากรอื่น ๆ

4.2 อธิบายถึงแบบแผนความสอดคล้องของคำตอบที่เป็นเรื่องทัศนคติที่เกี่ยวข้องกับภาวะเจริญพันธุ์และที่เป็นข้อเท็จจริงของคู่สมรส คือ ขนาดครอบครัวที่ต้องการ ความต้องการบุตรเพิ่ม จำนวนบุตรที่ต้องการเพิ่ม การเคยใช้วิธีการวางแผนครอบครัว การเคยใช้ยาเม็ดคุมกำเนิด ปีเกิดของภรรยา อาชีพของภรรยา อาชีพของสามีโดยสร้างตัวแปรเหล่านี้เป็นตัวแปรทวิภาค (dichotomus variable) คือ (0) เท่ากับคำตอบที่ตรงกันของคู่สมรส (1) เท่ากับคำตอบที่แตกต่างกัน แล้วศึกษาว่าคู่สมรสที่มีลักษณะต่าง ๆ กันนั้นแนวโน้มที่จะให้คำตอบซึ่งเป็นทัศนคติที่เกี่ยวข้องกับภาวะเจริญพันธุ์แตกต่างกัน หรือเหมือนกันแค่ไหน คุณลักษณะต่าง ๆ เหล่านี้ได้แก่ อายุของคู่สมรส ระยะเวลาสมรส มาตรฐานความเป็นอยู่ในครอบครัว การศึกษาของคู่สมรส ภาค เขตที่อยู่อาศัยและการปรากฏตัวของบุคคลที่สามขณะสัมภาษณ์

การศึกษาครั้งนี้จะครอบคลุมคู่สมรสที่สมรสครั้งแรกและกำลังอยู่กินกันและภรรยาอยู่ในวัยเจริญพันธุ์คือ อายุ 15-49 ปีทั่วประเทศ ซึ่งมีสามีและภรรยาที่ได้รับการสัมภาษณ์ในปีพ.ศ. 2518 ทั้งหมด 2,359 คู่ ข้อมูลดังกล่าวเป็นข้อมูลที่ได้จากโครงการการสำรวจภาวะเจริญพันธุ์ของประเทศไทย ซึ่งเก็บรวบรวมโดย สถาบันประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยและสำนักงานสถิติแห่งชาติ

5. ข้อจำกัดในการศึกษา

การสำรวจภาวะเจริญพันธุ์ของประเทศไทยซึ่งเป็นแหล่งข้อมูลของการศึกษาเรื่องระดับความสอดคล้องของคำตอบซึ่งเป็นทัศนคติที่เกี่ยวข้องกับภาวะเจริญพันธุ์และที่เป็นข้อเท็จจริงบางประการของสามีและภรรยา นั้น คำถามบางคำถามโดยเฉพาะคำถามที่เกี่ยวข้องกับทัศนคติไม่ได้ถามทั้งสามีและภรรยา เช่น คำถามที่เกี่ยวกับความคิดที่จะพึงพาบุตร ผลดี ผลเสียของการมีครอบครัวขนาดเล็กหรือขนาดใหญ่ เป็นต้น ดังนั้นจึงไม่อาจศึกษาถึงความสอดคล้องในทัศนคติที่เกี่ยวข้องกับเรื่องเหล่านี้ได้

เป็นที่น่าเสียดายว่าในการเก็บข้อมูลของโครงการสำรวจภาวะเจริญพันธุ์ของประเทศไทยไม่มีคำถามที่ถามทัศนคติของคู่สมรสแทนคู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง เช่น คำถามที่ถามภรรยา "ท่านทราบหรือไม่ว่าสามีของท่านต้องการมีบุตรทั้งหมดกี่คน" และถามสามีเองว่า "ท่านต้องการมีบุตรทั้งหมดกี่คน" เป็นต้น ซึ่งลักษณะคำถามเช่นนี้จะทำให้สามารถประเมินความเป็นไปได้ในการใช้คำตอบของสามีหรือภรรยาแทนคำตอบของคู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่งได้ชัดเจน แต่ในขั้นนี้ไม่อาจทำการศึกษาได้เพราะข้อจำกัดของข้อมูลในเรื่องดังกล่าว

นอกจากข้อมูลจำกัดในเนื้อหาของคำถาม และผู้ให้สัมภาษณ์ในแต่ละคำถามแล้วการศึกษาในชั้นยังมีข้อจำกัดในเรื่องปัจจัยบางปัจจัยที่ไม่อาจศึกษาได้เพราะขนาดของตัวอย่าง เช่น ศาสนา กลุ่มรสนส่วนใหญ่หรือร้อยละ 97 นับถือศาสนาพุทธ และข้อจำกัดในเรื่องขนาดของตัวอย่างที่อาจผันแปรไปตามหัวข้อที่ศึกษาเพราะจำนวนที่ไม่เท่ากันของผู้ตอบในแต่ละคำถามทำให้ขนาดตัวอย่างของแต่ละหัวเรื่องย่อยที่ศึกษามีความแตกต่างกันเมื่อแบ่งกลุ่มศึกษาตามลักษณะต่าง ๆ

6. ตัวแปรที่ศึกษา

ในการศึกษาถึงระดับความสอดคล้องของคำตอบที่เป็นข้อเท็จจริงต่าง ๆ และที่เป็นทัศนคติที่เกี่ยวข้องกับภาวะเจริญพันธุ์นั้นได้มาจากคำถามต่าง ๆ ที่ถามจากทั้งสามีและภรรยา หรือจากฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง คำถามดังกล่าวอาจแบ่งได้เป็น 2 ลักษณะคือเป็นคำถามที่เป็นความคิดเห็น หรือทัศนคติ กับคำถามที่เป็นข้อเท็จจริงถือเป็นคุณลักษณะของผู้ให้สัมภาษณ์หรือของกลุ่มผู้ให้สัมภาษณ์คำถามต่าง ๆ ดังกล่าวอาจแยกได้เป็น 2 กลุ่ม ดังนี้

- ก. คำถามที่ถามความเห็น เป็นคำถามที่ถามเหมือนกัน ทั้งจากสามีและภรรยา
  - ข. คำถามที่เป็นข้อเท็จจริง นั้นมีการถามที่ถามจากทั้งสามีและภรรยาและมีบางคำถามที่ถามข้อมูลของกลุ่มรสนจากอีกฝ่ายหนึ่ง
- รายละเอียดของคำถามทั้ง 2 ประเภท แสดงไว้ในตารางดังต่อไปนี้

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

คำถาม

หัวข้อ	ถามสามมี	ถามภรรยา
ก. <u>คำถามที่เป็นข้อความเห็นหรือทัศนคติ</u>		
1. ขนาดครอบครัวที่ต้องการ	"ถ้าคุณมีทางเลือกมีลูกได้ในชีวิตของคุณ คุณคิดจะมีลูกกี่คน"	"ถ้าหากท่านสามารถเลือกจำนวนบุตรได้ ท่านต้องการมีบุตรกี่คน"
2. ความต้องการบุตรเพิ่ม	"คุณต้องการมีลูก (หรือมีอีก) ใหม่อีกไป"	"ท่านต้องการบุตรเพิ่มอีกหรือไม่ในอนาคต"
3. จำนวนบุตรที่ต้องการเพิ่ม	"คุณต้องการมีลูกอีกกี่คน"	"ท่านต้องการบุตรเพิ่มอีกกี่คน"
ข. <u>คำถามที่เป็นข้อเท็จจริง</u>		
1. การเคยใช้การวางแผนครอบครัว	"คุณหรือเคยคุยกันเกี่ยวกับเรื่องการวางแผนครอบครัว หรือการคุมกำเนิดบ้างไหม" "รู้เกี่ยวกับวิธีใดบ้าง" "คุณหรือภรรยาเคยใช้วิธีไหน"	"บางทีท่านอาจจะทราบว่าสามมีภรรยาใช้วิธีการบางอย่างในการที่จะป้องกันไม่ให้ตั้งครรภ์บ่อยเกินไป หรือมีบุตรถี่เกินไป ท่านทราบวิธีป้องกันเหล่านั้นหรือไม่" "ท่านทราบวิธีอะไรบ้าง" "ท่านทราบวิธีอื่นอีกหรือไม่ อะไรบ้าง" "ท่านเคยใช้วิธีเหล่านั้นหรือไม่"
2. จำนวนบุตรที่มีชีวิตอยู่	"คุณมีบุตรที่มีชีวิตอยู่ที่เกิดจากภรรยาที่อยู่ด้วยกันในปัจจุบันหรือเปล่า ไม่ว่าจะตอนนี้หรือตอนที่" "มีกี่คน"	"ท่านมีบุตรรวมทั้งหมดกี่คน"
3. ปีเกิดของภรรยา	"ขอทราบเดือนและปีเกิดของภรรยาคุณด้วย"	"ท่านเกิดเมื่อใด(เดือนอะไร ปีอะไร)"
4. อาชีพของภรรยา	"ในรอบปีที่แล้วภรรยาของท่านทำงานในไร่นาหรือธุรกิจของครัวเรือนหรือไม่" "ทำอะไร"	"อยากจะทราบบางอย่างเกี่ยวกับงานที่ท่านทำ คือท่านมีอาชีพอะไร หรืองานชนิดไหนที่ท่านทำ"
5. อาชีพของสามมี	"ในรอบปีที่แล้วคุณทำงานอะไร"	"ขอทราบเกี่ยวกับประสบการณ์ในการทำงานของสามมีท่านเข้ามีอาชีพอะไร หมายถึงชนิดของงานที่เขาทำ (ถ้ากำลังทำงานหรือออกจากงานให้ตามอาชีพครั้งสุดท้าย)"

7. การสร้างตัวแปรที่ศึกษาทางตัว

7.1 การศึกษาของคัสเมรส ได้จากการให้คะแนนระดับการศึกษาของสามีและภรรยา โดยให้คะแนนระดับการศึกษาของทั้งสามีและภรรยา ดังนี้คือ กลุ่มที่มีการศึกษาต่ำกว่า ป.4 เท่ากับ 0 ป.4 เท่ากับ 1 และสูงกว่าป.4 เท่ากับ 2 แล้วรวมคะแนนระดับการศึกษาของสามีภรรยาโดยให้คัสเมรสที่มีคะแนน

คะแนน 0-1 = การศึกษาต่ำ

คะแนน 2 = การศึกษาปานกลาง

คะแนน 3-4 = การศึกษาสูง

7.2 มาตรฐานความเป็นอยู่ในครอบครัว เป็นดัชนีที่สร้างขึ้นโดยใช้ข้อมูลคำถามเกี่ยวกับลักษณะของครัวเรือนและการเป็นเจ้าของสิ่งของเครื่องใช้ต่าง ๆ ใน 7 กลุ่ม ให้คะแนนแต่ละรายการดังนี้

ก) เงินฝากธนาคาร (0) = ไม่มี (1) = มี

ข) แหล่งน้ำใช้ (0) = จากคลอง (1) = จากท่อหรือบ่อสาธารณะ
(2) = จากท่อหรือบ่อเอกชน

ค) วัสดุในการสร้างบ้าน (0) = วัสดุที่มีในท้องถิ่นหรือวัสดุที่ใช้แล้ว
(1) = ไม้หรือวัสดุราคาไม่แพง
(2) = ซีเมนต์หรือซีเมนต์ปนไม้

ง) ชนิดของพื้นบ้าน (0) = ดิน (1) = ไม้หรือวัสดุอื่นที่มีราคาไม่แพง
(2) = ซีเมนต์กระเบื้องยางหรือวัสดุอื่นที่ราคาไม่แพง

จ) ชนิดของหลังคา (0) = แฝก (1) = สังกะสีหรือวัสดุอื่นที่ราคาไม่แพง
(2) = ซีเมนต์หรือกระเบื้องซีเมนต์

ฉ) เครื่องใช้ไฟฟ้าในครัวเรือน (0) = ไม่มี (1) = มี

ช) ความเป็นเจ้าของเครื่องใช้
(1) = พัดลม โทรทัศน์ วิทยุ นาฬิกา จักรเย็บผ้า จักรยาน มอเตอร์ไซค์
(2) = เครื่องปรับอากาศ ตู้เย็น รถยนต์

ดัชนีมาตรฐานความเป็นอยู่ในครอบครัวจะได้รับการรวมคะแนนของรายการทั้ง 7 ข้างต้น และแบ่งกลุ่มระดับมาตรฐานความเป็นอยู่ในครอบครัวเป็น 3 กลุ่ม ตามคะแนนที่รวมได้ดังนี้

เขตชนบท คะแนน 0-4 = ระดับต่ำ

คะแนน 5-6 = ระดับกลาง

คะแนน 7-23 = ระดับสูง

เขตเมือง คะแนน 0-10 = ระดับต่ำ
 คะแนน 11-15 = ระดับกลาง
 คะแนน 16-24 = ระดับสูง

8. เค้าโครงวิทยานิพนธ์

บทที่ 1 คำนำ ประกอบด้วยวัตถุประสงค์ในการศึกษา ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แนวความคิดสำคัญของวิทยานิพนธ์ สมมติฐานหลัก สมมติฐานย่อย ขอบเขตที่ศึกษาและปัจจัยที่พิจารณาประกอบและประโยชน์ที่คาดว่าจะได้จากการวิจัย

บทที่ 2 การเก็บข้อมูลและลักษณะของข้อมูล

บทที่ 3 วิเคราะห์ระดับความสอดคล้องโดยทั่วไปของคำตอบระหว่างสามี่และภรรยา ในเรื่องที่เป็นทัศนคติที่เกี่ยวเนื่องกับภาวะเจริญพันธุ์และเรื่องที่เป็นข้อเท็จจริงของคู่สมรส

บทที่ 4 วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะต่าง ๆ ของคู่สมรสกับความสอดคล้องของคำตอบที่เป็นทัศนคติที่เกี่ยวเนื่องกับภาวะเจริญพันธุ์และข้อเท็จจริงบางประการเกี่ยวกับคู่สมรส

บทที่ 5 สรุปและข้อเสนอแนะ

9. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ผลการศึกษา ระดับความสอดคล้องของคำตอบระหว่างสามี่และภรรยา ในเรื่องที่เป็นทัศนคติที่เกี่ยวเนื่องกับภาวะเจริญพันธุ์และที่เป็นข้อเท็จจริงเกี่ยวกับคู่สมรสครั้งนี้ นอกจากจะทำให้ทราบถึงและเข้าใจพฤติกรรมที่เกี่ยวเนื่องกับภาวะเจริญพันธุ์ได้อย่างชัดเจน ผลการวิจัยครั้งนี้ยังสามารถนำไปเปรียบเทียบกับการศึกษาในทำนองเดียวกันที่ตามมาแล้วในอดีต และที่จะทำในอนาคต ความเข้าใจพฤติกรรมการมีบุตรจากการวิจัยนี้สามารถนำไปใช้เป็นพื้นฐานในการวางแผนนโยบายประชากรที่มีประสิทธิภาพ ประโยชน์ทางอ้อมของการวิจัยนี้ในแง่วิชาการทางประชากรศาสตร์คือ อาจสามารถใช้ผลการวิจัยนี้เป็นแนวทางในการปรับปรุงระเบียบวิธีวิจัยหรือการเก็บข้อมูลประชากรศาสตร์ที่จะให้ข้อมูลที่แม่นยำขึ้น โดยเฉพาะการเก็บข้อมูลของคู่สมรสในเรื่องที่เป็นทัศนคติและเรื่องที่เป็นข้อเท็จจริง ผลการวิจัยนี้อาจชี้แนะว่าการเก็บข้อมูลดังกล่าวควรจะสัมภาษณ์จากสามี่หรือภรรยาคนใดคนหนึ่งก็เพียงพอ หรือควรจะสัมภาษณ์จากทั้งสามี่และภรรยา เป็นต้น